

Een nieuwe site uit de bandkeramiek te Riemst - Toekomststraat (Prov. Limburg, B)

Geert VYNCKIER, Bart VANMONTFORT & Tim VANDERBEKEN

Samenvatting

In juli 2009 werd naar aanleiding van een vondstmelding te Riemst een volledige huisplattegrond van de bandkeramiek aangetroffen op het hoogste gedeelte van een plateau dat omgeven is door droog- en beekdalen in het Zuid-Limburgse lössgebied. In de regio werden al meerdere sporen aangetroffen van deze vroegneolithische boeren. Slechts een klein deel archeologisch materiaal kon gerecupereerd worden, maar deze registratie toont wel aan dat het volledige plateau waarschijnlijk de restanten bevat van een volledige bandkeramische nederzetting.

Trefwoorden: Prov. Limburg (B), Riemst, Toekomststraat, vroeg neolithicum, bandkeramiek, lösszone, nederzetting.

1. Inleiding

Archeologen van het VIOE¹ en de ZOLAD² voerden in de maand juli van de zomer van 2009 een kleine opgraving uit aan de Toekomststraat te Riemst. De aanleiding van dit onderzoek was een vondstmelding³ van enkele sporen in een vlak van ongeveer 2000 m² dat werd aangelegd om op een privé terrein een paardenpiste aan te leggen. De sporen kwamen aan het licht tijdens ontzodingswerkzaamheden op het terrein om een plat vlak te creëren⁴ dat later zou opgevuld worden met zand. In samenspraak met de eigenaar van het terrein werd er tijd vrijgemaakt om het vrijgekomen vlak te registreren⁵. De sporen werden niet doorsneden maar het vondstenmateriaal in de bovenste 10 cm werd wel gerecupereerd.

De site ligt bovenop een afgescheiden zuidwest-noordoost lopend plateau in het Zuid-Limburgse lössgebied (fig. 1). Ten noorden van dit plateau loopt de Krinkelsgracht en in het oosten heeft de Vloedgracht zich in het landschap ingesneden. Door deze insnijdingen vertoont het plateau in alle richtingen een steile helling. Alleen in het zuidwesten is het verbonden met nauwe toegang tot een ander plateau. Het terrein was in gebruik als weidegrond en het volledige plateau vertoont een droge leembodem met textuur B-horizont.

2. De sporen

Het werd al snel duidelijk dat de meeste sporen in het zuiden van de werkput behoorden tot één grote structuur (fig. 2). De grote paalkuilen met af en toe duidelijke paalkernen⁶, waarvan enkele verbrand materiaal bevatten, de standgreppel en de langgerekte kuilen deden vermoeden dat het hier ging om een plattegrond van een bandkeramisch huis. Dit werd bevestigd door enkele vondsten van scherven met de typische versiering in banden en lithisch materiaal. De huisplattegrond is bijna volledig te herkennen en heeft een afmeting van 26 op 7 meter en behoort tot het type Ib, *i.e.* met drie modules en een planken wand rondom het noordwestelijk deel (Modderman, 1970). Ze is noordwest-zuidoost georiënteerd. Opvallend is de lichte afwijking in het patroon van de palen in het middendeel van het huis. In plaats van een of twee rijen met drie palen zijn twee rijen met twee palen zichtbaar en een derde rij met drie kleinere palen. Aldus lijkt het patroon een tussenvorm te zijn tussen de oudere huisplattegronden, met centraal een Y-patroon en de huisplattegronden van de jonge bandkeramiek met regelmatige rijen van drie palen. In het zuidoostelijk deel van het huis werden geen langgerekte of ontdubbelde palen vastgesteld.

Ten noorden van deze plattegrond werden er eveneens enkele paalkuilen en langgerekte kuilen aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van een tweede constructie. De sporen werden niet doorsneden, maar enkele kleinere boringen leerden ons dat de meeste onder het werkvlak minstens 30 cm bewaard waren.

¹ Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed.

² Zuid-Oost-Limburgse Archeologische Dienst.

³ Met dank aan de Heer Luc Meijers.

⁴ Hierdoor bleef in het oostelijk deel van de werkput het terrein deels bedekt door het onderste deel van de bouwvoor waardoor er sommige sporen niet leesbaar waren.

⁵ Wij bedanken de eigenares Mevr. Gianne Levenstond voor haar welgemeende medewerking en logistieke steun.

⁶ Enkele paalkernen waren driehoekig van vorm.

Fig. 1 – Riemst - Toekomststraat: lokalisatie van de site. Met dank aan Annelies Op de Beeck.

3. Het archeologisch materiaal

Hoewel de sporen niet werden doorsneden konden er toch 276 artefacten ingezameld worden op het terrein⁷, waar onder c. 2170 g aardewerk (202 scherven) en 86 lithische artefacten. Vooral twee kuilen aan de noordoost zijde van het gebouw leverden samen meer dan 55 % op van het ingezamelde materiaal.

Het lithisch materiaal bestaat voornamelijk uit vuurstenen artefacten. Het vuursteen lijkt van verschillende grondstofbronnen afkomstig te zijn. Eindschrabbers op kling vormen de meest frequent aangetroffen werktuigcategorie, sikkkelklingen, spitsen en dissels ontbreken in het opgegraven ensemble. Een vuurstenen klopper werd geproduceerd op het restant van een kern. Tenslotte werd ook een fragment rode oker aangetroffen.

Het aardewerk kan typisch worden ingedeeld in dunwandig versierd 'serviesgoed' en dikwandig onversierde waar, vaak met handvatten of knobbeloren. Bij het versierd aardewerk komt enkel de versiering met de zogenaamde A1 band voor, af en toe met enkele 'muzieknoten' (Modderman, 1970). Randversieringen met indrukken ontbreken volledig bij de 6 potten waarvan een gedeelte van de rand is bewaard. Deze elementen wijzen eerder op een oude bandkeramiek (fase Ib/c), wat kan aansluiten bij het licht afwijkende palenpatroon van de huisplattegrond. Er dient evenwel te worden benadrukt dat de kuilen slechts gedeeltelijk zijn bemonsterd en dat deze datering dan ook slechts onder voorbehoud naar voor geschoven kan worden.

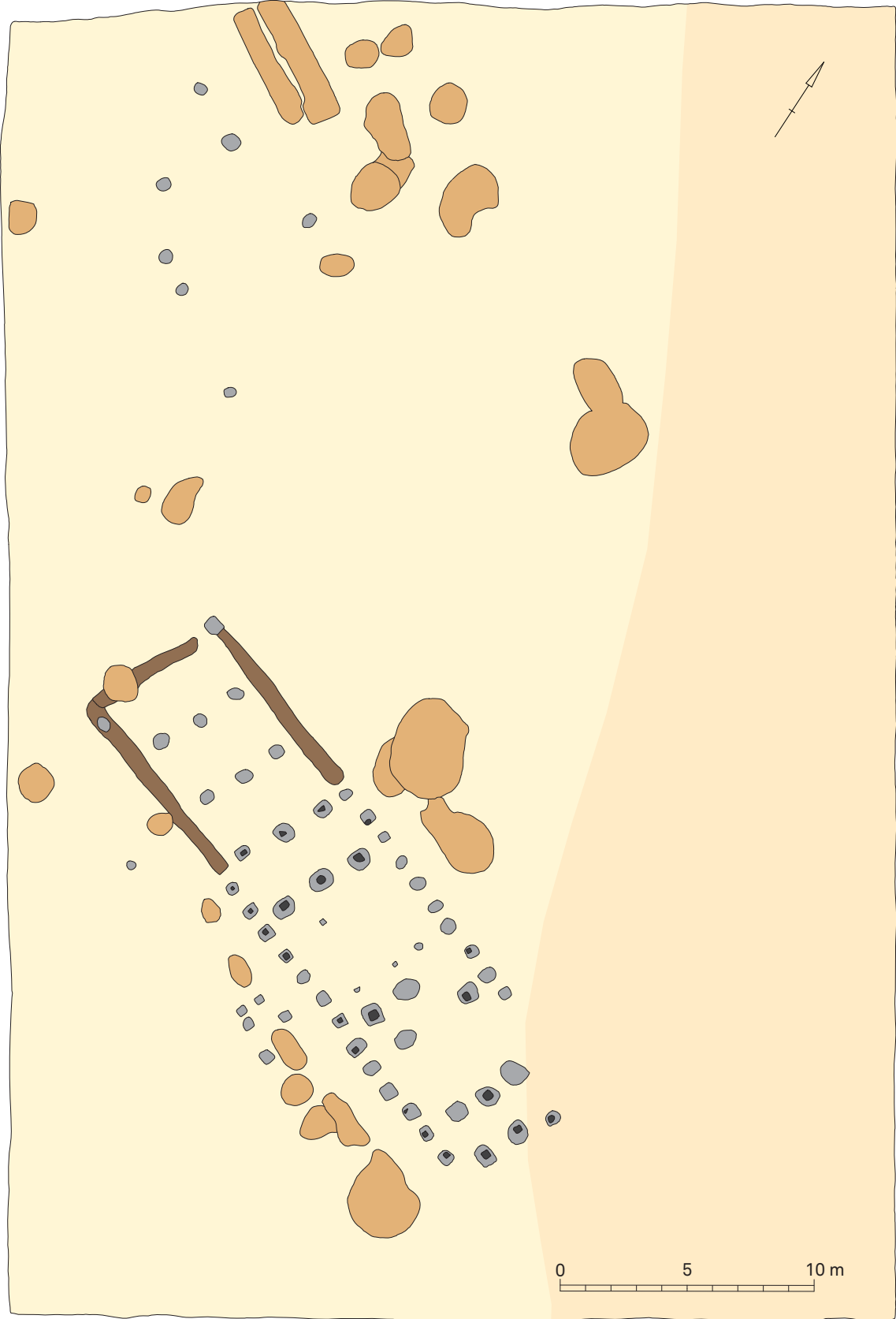
⁷Het inzamelen gebeurde bij het opschaven van het vlak. Er werd tevens besloten om de bovenste 5 tot 10 cm van ieder spoor te doorzoeken naar eventuele vondsten. Zo kregen de sporen een extra bescherming bovenop de 50 cm op te vullen zandlaag en kon er toch een aantal archeologische vondsten verzameld worden.

4. Besluit

De regio is sinds decennia gekend voor het regelmatig aantreffen van sporen uit het vroeg-neolithicum. De oude opgravingen op de *Staberg* te Rosmeer (Roosens, 1962) en deze op de *Kayberg* te Vlijtingen (Vanderhoeven, 1978; Marichal et al., 1987) zijn de best gedocumenteerde in de onmiddellijke omgeving ook al dateren ze van een paar decennia geleden. Ook bij het aanleggen van een gasleiding in Herderen (Vanmontfort et al., 1999, 2002) werden er bandkeramische sporen aangetroffen. Het betrof hier enkele kuilen zonder sporen van woningen. De meest recente opgravingen op het *Lanakerveld* te Maastricht (Van Wijk & Meurkens, 2008) toonden nog maar eens aan dat de nederzettingen en in dit geval de bijkomende grafvelden nog veel te bieden hebben voor toekomstig onderzoek. Al deze sites kunnen zich bevinden in wat Bakels (1982, 1987) definieerde als de 'Heeswatercluster'.

De restanten die te Riemst werden opgegraven getuigen van een vroege koloniatiefase van de bandkeramiek ten westen van de Maas. Wellicht liggen op hetzelfde plateau nog talrijke huisresten en sporen van een nederzetting die mogelijk tientallen hectaren groot is. Verder onderzoek op de site biedt dan ook perspectieven voor een beter begrip en inzicht in de wijze en het ogenblik van aankomst van de LBK in het gebied. De eerste zorg bestaat er echter in om deze archeologische site te bewaren. De zone met de huisplattegrond werd alvast weer afgedekt en toekomstige ingrepen in de bodem zullen eveneens worden gevolgd.

Fig. 2 – (rechts) Riemst - Toekomststraat: opgravingsplan met al geregistreerde sporen. Tekening: André Detloff.

■ paalkuil ■ paalkern ■ standgreppel ■ kuil ■ bouwvoor

Bibliografie

BAKELS C. C., 1982. The settlement system of the Dutch Linearbandkeramik. *Analecta Praehistorica Leidensia*, 15: 31-45.

BAKELS C. C., 1987. On the adzes of the northwestern Linearbandkeramik. *Analecta Praehistorica Leidensia*, 20: 53-87.

MODDERMAN P. J. R., 1970. *Linearbandkeramik aus Elsloo und Stein*. *Annalecta Praehistorica Leidensia*, 3.

ROOSENS H., 1962. Gebouwen van een bandkeramische nederzetting op de Staberg te Rosmeer. *Archaeologica Belgica*, 61.

MARICHAL H., VERMEERSCH P. M. & VANDERHOEVEN M., 1987. Bandkeramiek te Vlijtingen, Kayberg. *Publikaties van het Gallo-Romeins Museum te Tongeren*, 33.

VANMONTFORT B., VERDUYN E., MEYLEMANS E., GROENENDIJK A. J. & VERMEERSCH P. M., 1999. Linear Pottery along the Pipeline. Remnants of the Bandkeramik on the Distrigas-pipeline in Herderen (Riemst, Belgian Limburg). *Notae Praehistoricae*, 19: 97-100.

VANMONTFORT B., VERDUYN E., MEYLEMANS E., GROENENDIJK A. J. & VERMEERSCH P. M., 2002. Herderen (Riemst): nederzettingssporen uit het Neolithicum en IJzertijd op het Distrigas-traject. *Limburg – Het Oude Land van Loon*, 81: 294-296.

VANDERHOEVEN M., 1978. Sporen van een nederzetting uit de IJzertijd op de Kayberg te Vlijtingen. *Publikaties van het Gallo-Romeins Museum te Tongeren*, 24.

VAN WIJK I. M. & MEURKENS L., 2008. Tussen Graetheide en Heeswater. Nieuw inzicht op de bandkeramische bewoningsgeschiedenis van de Caberg bij Maastricht (NL). *Notae Praehistoricae*, 28: 73-86.

Geert Vynckier
Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed
Jekerstraat, 10
BE - 3700 Tongeren (België)
Geert.Vynckier@rwo.vlaanderen.be

Bart Vanmontfort
Eenheid Prehistorische Archeologie (K.U.Leuven)
Celestijnenlaan, 200E bus 2409
BE - 3001 Leuven (Heverlee) (België)
Bart.Vanmontfort@ees.kuleuven.be

Tim Vanderbeken
Zuid-Oost-Limburgse Archeologische Dienst
Maastrichtersteenweg, 2b
BE - 3770 Riemst (België)
Tim.Vanderbeken@zolad.be